

Світлана Ніщимна, д. ю. н.

Чернігівський національний технологічний університет

СУТНІСТЬ ПУБЛІЧНОЇ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Svitlana Nischymna, Doctor of Laws

Chernihiv National University of Technology, Ukraine

THE ESSENCE OF PUBLIC FINANCIAL ACTIVITY

The article aims to determine the essence of public financial activity as one of the key categories of financial law. On the basis of conducted researches it was proved that changes in categorical apparatus of financial law started with introduction of the term "public" and gradual transformation of the term "financial activity of a state" to the term "public financial activity".

Recent studies of financial-legal direction actively use the category of "public financial activity". The origins of this concept come from the next categories: financial state economy, financial activity of a state, financial activity of a state and local governments.

Since the moment of its inception, "public financial activity" as the key category of financial law notably evolved from economic to specifically financial and legal essence. We may distinguish the following stages of its formation:

– The 18th century – the first half of the 20th century – the concept of "state financial economy" was used;

– The mid-20th century – early 90's of the 20th century – introduction of the category "financial activity of a state", which received broad acceptance and use;

– The second half of 90's of the 20th century – the beginning of the 21st century – key category of financial law was transformed to "financial activity of a state and local governments (or municipalities)";

– From the beginning of 21st century – introduction of new key financial and legal category of "public financial activity". However, specialized literature still uses the concept of "financial activity of a state", which also covers financial activity of local authorities.

The concept of "public financial activity" has been recently introduced into financial and legal circulation, although textbooks and tutorials still use the concepts outdated for financial and legal science. Some changes occurred regarding the use of the term "public" in definition of "financial activity of a state and local governments". A key factor for determination of public financial activity is the public interest. Today, public financial activity reflects the interconnection between state, economy, public financial interests and needs.

Key words: finances, public finances, financial activity of a state, public financial activity.

Постановка проблеми. Процес оновлення фінансового права з метою наближення його термінологічного апарату до вимог сучасності, певною мірою позначається й на понятті «фінанси». Більше того, у сучасному фінансовому праві пострадянських держав закономірно запроваджуються нові поняття, а деякі трансформуються в нові. Водночас, сучасні фінансово-правові дослідження мають витоки з попередніх фінансово-правових досліджень. Так, у працях учених-фінансистів ХІХ ст. – початку ХХ ст. Г. І. Тіткіна, С. І. Іловайського й інших розглядалися саме публічні фінанси; за часів існування СРСР їх замінили на поняття «державні фінанси». А зараз, на початку ХХІ ст., у фінансово-правовій науці активно досліджуються саме публічні фінанси. Загалом, відповідаючи вимогам сьогодення, публічні фінанси стали однією з ключових категорій фінансового права. Якщо раніше державні фінанси досліджувалися як економістами, так і юристами, то зараз публічні фінанси – є сферою виключно правових досліджень, а економісти здебільшого так само розглядають проблеми державних і місцевих фінансів, не об'єднуючи їх у публічні фінанси.

Публічні фінанси, будучи основною структурною ланкою ринкової економіки, опосередковують процес суспільного відтворення, завдяки чому забезпечують розподіл та перерозподіл вартості суспільного продукту; пронизують усі сторони суспільного та державного

життя. У державі фінанси здійснюють функцію стимулювання розвитку різних сфер функціонування суспільства.

Стан дослідження. Проблемам дослідження сутності фінансів та публічної фінансової діяльності присвячені наукові праці таких учених: Л. К. Воронової, О.Ю.Грачової, М. В. Карасьової, О. А. Музики-Стефанчук, Т. А. Латковської, О. П. Орлюк, Л. А. Савченко, Е. Д. Соколової, Н. І. Хімчевої й інших.

Останні дослідження фінансово-правового спрямування активно використовують категорію «публічна фінансова діяльність». Витоки даного поняття походять від таких категорій, як: фінансове державне господарство, фінансова діяльність держави, фінансова діяльність держави та органів місцевого самоврядування. Отже, можемо з впевненістю говорити що категорія «публічна фінансова діяльність» є породженням фінансово-правової науки, яка постійно динамічно розвивається.

Мета статті. Важливим у контексті нашої роботи є дослідження різноманітних наукових підходів до визначення фінансів, публічних фінансів, публічної фінансової діяльності як юридичних та економічних категорій в їх еволюційному розвитку.

Виклад основного матеріалу.

Вочевидь, розуміння поняття «фінанси» не є однозначним. В економічній та юридичній літературі це поняття розглядають у двох аспектах:

1) як сукупність економічних відносин з мобілізації, розподілу й використання грошових фондів, що необхідні державі для виконання її завдань і функцій;

2) як сукупність грошових фондів, що мобілізуються державою для виконання своїх функцій¹.

Так чи інакше, слід мати на увазі, що фінанси – це економічна категорія, визначальне значення для якої мають суспільні відносини, які складаються в державі у процесі розподілу та перерозподілу валового продукту та частини національного доходу у зв'язку із утворенням та використанням грошових фондів. Фінанси в суспільстві, де існують товарно-грошові відносини, об'єктивно необхідні. Вони проявляються не стихійно, а тільки в процесі планомірної діяльності держави. Ця діяльність спрямована на утворення, розподіл та використання грошових фондів і має назву публічної фінансової діяльності – пов'язана з публічними фінансами та здійснюється органами публічної влади.

Держава в процесі своєї фінансової діяльності здійснює облік доходів і видатків у грошовій формі та створює різні публічні грошові фонди. У фінансово-правовій науці у найбільш загальному розумінні, фінансами позначають не самі грошові фонди, а суспільні відносини з приводу мобілізації, розподілу й використання коштів цих фондів.

Сутність публічної фінансової діяльності слід розкривати через поняття «фінансова діяльність держави», яке, активно застосовувалося, й нині використовується у фінансово-правовій науці. Учені-фінансисти трактують сутність цієї категорії майже однаково, без виділення суттєвих відмінностей. У найбільш спрощеному варіанті фінансова діяльність держави визначається як діяльність держави щодо створення, перерозподілу та використання централізованих і децентралізованих грошових фондів (фінансових ресурсів) із метою реалізації своїх завдань². Тобто визначення не містить жодних особливих характеристик діяльності, що розглядається. Проте існують й інші визначення подібні одне до одного, які містять певні ознаки, що відрізняють трактовки фінансової діяльності держави. Так, деякі підручники й монографії з фінансового права наводять такі визначення фінансової діяльності держави:

- діяльність держави щодо створення, перерозподілу та використання централізованих і децентралізованих грошових фондів, що забезпечують безперебійне функціонування держави на кожному етапі суспільного розвитку³. Із наведеного та подібних цьому визначень постає потреба в додатковому розкритті такого поняття, як «суспільний розвиток»;

- діяльність держави щодо формування, розподілу й використання централізованих і децентралізованих грошових фондів із метою забезпечення здійснення функцій держави, завдань

¹ Грачева, Е.Ю. (2000). *Фінансове право*. Москва: Юриспруденція, 4; Мелихова, Л.В. (2001). *Фінансове право*. Москва: Издательско-книготорговый центр «Маркетинг», 6.

² Пашенцев, Д.А. (2005). *Правовое регулирование финансовой деятельности в Российской империи (вторая половина XIX – начало XX века)*: дис. ... докт. юрид. наук. Москва, 17-18.

³ Горбунова, О.Н. (2003). *Фінансове право и финансовый мониторинг в современной России*. Москва: ООО «Профобразование», 16.

соціально-економічного характеру, управління, обороноздатності, діяльності державних органів¹. Особливість даного визначення полягає в перерахуванні функцій держави, які забезпечуються за рахунок державних коштів, причому на перше місце поставлено функції соціально-економічного характеру, що відповідає сутності соціальної держави. Аналогічні визначення наводять і Н. І. Хімичева² та Є. М. Ашмаріна³. Хоча у визначенні останньої йдеться також про діяльність, спрямовану на створення оптимальних умов, які спонукають у потрібному державі напрямі щодо створення, розподілу та використання децентралізованих грошових фондів із метою забезпечення безперервного функціонування держави та муніципальних утворень на тому чи іншому етапі економічного розвитку⁴. Аналізуючи наведену наукову думку, А. А. Пилипенко вважає, що таке розуміння, зроблене у контексті перманентного пошуку оптимального поєднання публічноправових і приватноправових інтересів у правовому регулюванні фінансових відносин⁵;

- діяльність із випуску грошових знаків та організації грошового обігу в державі, мобілізації грошових коштів у державні та муніципальні фонди, використання їх в інтересах суспільства й держави. Ця діяльність здійснюється на основі управлінських рішень, фінансового планування та контролю за правильністю всіх фінансових операцій як державних (публічних), так і приватних структур⁶. Дане визначення, на наш погляд, дещо обтяжене та потребує додаткового розкриття понять «державні структури» та «приватні структури»;

- заснована на правових нормах публічна діяльність суб'єктів фінансового права зі створення оптимального механізму фінансово-правового регулювання з метою планомірного акумулювання, розподілу та використання централізованих і децентралізованих грошових фондів загального значення⁷;

- особливий вид державної діяльності, спрямованої на вдосконалення організаційних та інших дій органів держави, як правило, в правовій формі, в процесі розподілу валового внутрішнього продукту й частини національного доходу суспільства шляхом утворення, розподілу (перерозподілу) та використання різних централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів, необхідних для забезпечення фінансовими ресурсами функціонування органів держави всіх трьох гілок влади, здійснення заходів щодо внутрішньої безпеки та оборони держави, для виконання національних програм соціально-економічного та культурного розвитку та задоволення інших потреб суспільства. Далі Е. Д. Соколова зазначає, що фінансова діяльність є особливим видом людських дій, що має різний ступінь узагальнення та виражається в різноманітних формах: у діях держави, муніципальних утворень, господарюючих суб'єктів (зокрема юридичних осіб), обумовлених наявністю в суспільстві товарно-грошових відносин, спрямованих на утворення, розподіл (перерозподіл) та використання фондів грошових коштів⁸. Як бачимо, вчена спочатку говорить про правові форми фінансової діяльності, а потім – про її форми як дії певних суб'єктів;

- діяльність держави, що виступає в цілому в особі уповноважених на те органів, по створенню грошової інфраструктури країни та забезпеченню її належного функціонування, а також щодо формування, розподілу та організації використання державних грошових фондів⁹. Окремі вчені неоднозначно ставляться до цього визначення. Наприклад, Е. Д. Соколова пише, що запровадження в понятті фінансової діяльності нового елементу – «створення грошової інфраструктури країни» дещо змінює «тріаду» (утворення, розподіл, використання), що

¹ Кудряшова, Е.В. (2011). *Принцип плановости финансовой деятельности государства (правовые аспекты)*. Москва: Финансовый университет, 11.

² Химичева, Н.И. (1999). *Финансовое право*. Москва: Юристъ, 27.

³ Ашмарина, Е.М. (2004). Финансовая деятельность современного государства. *Государство и право*, 3, 87-88.

⁴ Ашмарина, Е.М. (2004). Финансовая деятельность современного государства. *Государство и право*, 3, 87-88.

⁵ Пилепенко, А.А. (2007). Финансовая деятельность государства: научно-модификационные аспекты познания. *Університетські наукові записки*, 2 (22), 304.

⁶ Запольский, С.В. (2011). *Финансовое право*. Москва: Юридическая фирма «Контракт»; Волтерс Клувер, 19.

⁷ Крохина, Ю.А. (2004). *Финансовое право России*. Москва: Издательство «Норма», 19.

⁸ Соколова, Э.Д. (2011). Финансы, финансовая система и финансовая деятельность: теоретико-правовой анализ. *Очерки финансово-правовой науки современности*. Москва – Харьков: Право, 63-64.

⁹ Худяков, А.И. (2002). *Финансовое право Республики Казахстан. Общая часть*. Алматы: ТОО «Издательство «Норма-К», 18.

застосовується вченими при характеристиці фінансової діяльності держави, відображаючи організаційну ознаку у використанні державних грошових фондів¹. А. А. Пилипенко також відмічає, що у визначенні А. І. Худякова з'являється новий елемент «створення грошової інфраструктури країни», а такий елемент, як «використання грошових фондів», пропонується замінити на «організацію використання грошових фондів»². Е. Д. Соколова також критично оцінює пропозицію А. І. Худякова та Д. А. Лісіцина³ звужити межі фінансової діяльності держави, вилучивши з її складу дії, пов'язані з використанням коштів грошових фондів. Так, Д. А. Лісичин зазначає, що «за своєю суттю дані відносини є переважно товарно-грошовими й трудовими. З правової точки зору – відповідно цивільно-правовими та трудовими». Е. Д. Соколова слушно наголошує на тому, що слово «використання», широко застосовується в науці фінансового права для характеристики фінансової діяльності держави, повністю відповідає сутності відносин, що виникають у процесі її здійснення та не виражають собою відносини обміну, тобто товарно-грошові відносини за схемою товар-гроші чи гроші-товар. В основі слова «використовувати» покладена правомочність, надана кимось для здійснення визначеної ним результативної дії. Слово «витрачання» – вузьке за значенням, що передбачає здійснення конкретної дії. У зв'язку з цим доречніше застосовувати слово «використання» при характеристиці фінансової діяльності, а слово «витрачання» залишити для цивільного обігу⁴.

Е. Д. Соколова наголошує на тому, що фінансова діяльність держави, її органів охоплює своїм впливом і процес створення, розподілу й, певною мірою, використання фондів грошових коштів господарюючими суб'єктами, які функціонують на праві приватної власності. Публічний характер даного виду діяльності щодо господарюючих суб'єктів, які функціонують на праві приватної власності, виявляється передусім у встановленні певних умов участі всіх господарюючих суб'єктів незалежно від форми власності у створенні централізованих фондів грошових коштів. Це положення у свою чергу обумовлює необхідність проведення державного фінансового контролю за діяльністю господарюючих суб'єктів щодо створення, розподілу та використання ними відповідних фондів грошових коштів⁵.

У 90-х рр. ХХ ст. розпочалася активна дискусія щодо предмета фінансового права, оскільки очевидною стала самостійна участь у фінансових правовідносинах органів місцевого самоврядування – так у фінансовому праві почали використовувати поняття «фінансова діяльність держави та органів місцевого самоврядування». У цій дискусії особливо активно приймали участь Л. К. Воронова, М. В. Карасьова, А. А. Нечай, П. С. Пацурківський, Н. Ю. Пришва, згодом – О. Б. Заверуха, О. А. Музика-Стефанчук й інші.

Е. Д. Соколова проводить чітке відмежування публічної фінансової діяльності від фінансової діяльності господарюючих суб'єктів. Так, вона зазначає, що фінансова діяльність держави та муніципальних утворень – це дії їх органів, спрямовані на реалізацію фінансової політики держави шляхом створення, перерозподілу та використання централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів, які необхідні для забезпечення їх завдань і функцій. Фінансова діяльність господарюючих суб'єктів виражається в діях відповідних суб'єктів, спрямованих на створення фондів грошових коштів, необхідність яких обумовлена наявністю товарно-грошових відносин, і без яких неможливе здійснення господарської чи будь-якої іншої діяльності⁶.

У підручниках з фінансового права «фінансова діяльність держави (місцевих утворень)» або ж фінансова діяльність держави й органів місцевого самоврядування визначається як:

- врегульована нормами права організаційна діяльність уповноважених органів держави

¹ Соколова, Э.Д. (2011). Финансы, финансовая система и финансовая деятельность: теоретико-правовой анализ. *Очерки финансово-правовой науки современности*. Москва – Харьков: Право, 61.

² Пилепенко, А.А. (2007). Финансовая деятельность государства: научно-модификационные аспекты познания *Університетські наукові записки*, 2 (22), 303-304.

³ Лисицын, Д.А. (2004). *Финансовая деятельность государства: содержание, методы осуществления*: дис. ... канд. юрид. наук. Челябинск, 9-10.

⁴ Соколова, Э.Д. (2011). Финансы, финансовая система и финансовая деятельность: теоретико-правовой анализ. *Очерки финансово-правовой науки современности*. Москва – Харьков: Право, 62.

⁵ Соколова, Э.Д. (2011). Финансы, финансовая система и финансовая деятельность: теоретико-правовой анализ. *Очерки финансово-правовой науки современности*. Москва – Харьков: Право, 63-64.

⁶ Соколова, Э.Д. (2011). Финансы, финансовая система и финансовая деятельность: теоретико-правовой анализ *Очерки финансово-правовой науки современности*. Москва – Харьков: Право, 64.

(органів місцевого самоврядування) щодо утворення, розподілу, перерозподілу й використання централізованих та децентралізованих фондів грошових коштів із метою забезпечення безперервного функціонування держави та її складових частин (адміністративно-територіальних утворень)¹;

- організаційна діяльність уповноважених органів із утворення, перерозподілу й використання централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів, що забезпечують безперебійне функціонування держави та муніципальних органів на кожному етапі суспільного розвитку²;

- процес планомірного утворення, розподілу та використання державою та муніципальними утвореннями фінансових ресурсів через свої грошові фонди для виконання поставлених завдань³;

- заснована на правових нормах діяльність держави, її органів й органів місцевого самоврядування з мобілізації, розподілу, використання централізованих і децентралізованих фондів коштів, які є частиною національного доходу країни й необхідні для виконання функцій держави та органів місцевого самоврядування. Тобто фінансова діяльність є плановою діяльністю для виконання завдань і функцій держави й органів місцевого самоврядування, що базується на правових нормах. Об'єкт фінансової діяльності – це те, на що вона спрямована, зокрема фінанси, але не всі, а тільки публічні: державні та місцеві⁴. Як бачимо, автор пише про публічні, а не лише про державні фінанси, хоча згодом у своїх працях розкриває поняття «публічна фінансова діяльність». Тобто у визначенні з'являється категорія «публічний». Аналогічне визначення наводить і Н. Л. Губерська⁵.

Нині інколи вживається поняття «фінансова діяльність органів публічної влади». На наш погляд, воно є не зовсім коректним, оскільки може розумітися і як публічна фінансова діяльність органів публічної влади, і як їх фінансова (у значенні економічна чи господарська) діяльність, що не є предметом фінансово-правового регулювання.

Зауважимо, що досить часто в підручниках з фінансового права вживали (і досі вживають) поняття «фінансова діяльність держави», розуміючи під ним і діяльність органів місцевого самоврядування. Наприклад, О. П. Гетманець вважає, що «фінансова діяльність держави – це організована, регламентована нормами права діяльність уповноважених державних органів влади та органів місцевого самоврядування з формування, розподілу, використання фондів коштів, необхідних для створення умов соціально-економічного розвитку країни»⁶.

З моменту виникнення, публічна фінансова діяльність уже не може припинитися, вона здійснюється постійно, хоча інколи з перебоями, викликаними, зокрема, економічною та політичною нестабільністю. Потреба в існуванні товарно-грошових відносин пояснюється потребою у створенні публічних грошових фондів, постійному та ефективному управлінні ними. Наявність таких фондів забезпечує фінансування потреб держави й суспільства, тобто практично робить державу фінансово спроможною.

Отже, сучасна дискусія щодо розуміння поняття «публічна фінансова діяльність» зводиться до з'ясування таких питань: зміст, стадії, мета і функції, коло суб'єктів цієї діяльності; характер інтересів, що задовольняються в процесі вказаної діяльності; форма власності на кошти публічних грошових фондів, відносно яких здійснюється публічна фінансова діяльність.

Формами власності на кошти публічних грошових фондів, відносно яких здійснюється публічна фінансова діяльність, виступають державна та комунальна форми власності. Державна стосується тих грошових фондів, за рахунок яких фінансуються загальнодержавні потреби, задовольняються публічні інтереси на всій території держави (йдеться, наприклад, про Державний бюджет України, фонди соціального страхування). Комунальна форма власності поширюється на місцеві публічні грошові фонди.

На думку Т. Б. Шолкової, «публічні фонди органів місцевого самоврядування – це фонди грошових коштів, які створюються органами місцевого самоврядування в межах їх повноважень з

¹ Нагребельний, В.П. (2004). *Фінансове право України. Загальна частина*. Суми: ВТД «Університетська книга», 16.

² Грачев, Е.Ю., Толтопятенко, Г.П. (2007). *Фінансове право*. Москва: ТК Велби, Изд-во Проспект, 7.

³ Карасева, М.В. (2002). *Фінансове право Російської Федерації*. Москва: Юристь, 23-24.

⁴ Музика-Стефанчук, О.А. (2007). *Фінансове право*. Київ: Атіка, 14.

⁵ Губерська, Н.Л. (2007). *Фінансове право: методичні рекомендації, нормативно-правові акти, бібліографія. Загальна частина*. Київ: Знання, 24.

⁶ Гетманець, О.П. (2008). *Фінансове право*. Харків: Еспада, 17-18.

метою забезпечення публічних потреб населення відповідної адміністративно-територіальної одиниці, кошти яких акумулюються на спеціалізованому рахунку у відповідній фінансово-кредитній установі, які функціонують на засадах відкритості і прозорості та щодо яких визначений порядок формування, розподілу, управління, використання і контролю»¹. Дане визначення викликає декілька запитань і потребує уточнень. Так, кошти акумулюються на рахунку не фінансово-кредитної установи (такими установами є, наприклад, банки, кредитні спілки, ломбарди, недержавні пенсійні фонди), а на рахунках Державної казначейської служби України, оскільки в нашій державі запроваджена казначейська, а не банківська форма обслуговування бюджетів. Якщо ж йдеться про інші місцеві публічні грошові фонди, то вони можуть обслуговуватися в банках, але аж ніяк не в інших фінансово-кредитних установах.

О. П. Орлюк стверджує, що в процесі публічної фінансової діяльності держава, органи місцевої влади, місцевого самоврядування виконують цілий ряд завдань, серед яких визначальними є: 1) планування й розподіл публічних грошових фондів відповідно до визначених законодавством цілей і завдань; 2) економічне стимулювання суспільного виробництва з метою його розвитку, інтенсифікації, запровадження національної інноваційної моделі; 3) контроль за законним та доцільним збиранням, розподілом і використанням грошових, матеріальних ресурсів². Вказані завдання певною мірою стосуються стадій чи етапів публічної фінансової діяльності (йдеться, зокрема, про планування та контроль).

Отже, з часу виникнення, ключова категорія фінансового права – публічна фінансова діяльність, помітно еволюціонувала – від економічної до власне фінансово-правової. Можна виділити такі етапи її становлення:

- XVIII ст. – перша половина XX ст. – використовувалося поняття «державне фінансове господарство»;
- середина XX ст. – перша половина 90-х рр. XX ст. – запроваджено категорію «фінансова діяльність держави», яка знайшла широке визнання та використання;
- друга половина 90-х рр. XX ст. – початок XXI ст. – видозмінено ключову категорію фінансового права на «фінансова діяльність держави та органів місцевого самоврядування (чи муніципальних утворень)»;
- з початку XXI ст. – запроваджено нову ключову фінансово-правову категорію «публічна фінансова діяльність». Хоча у спеціальній літературі ще використовується поняття «фінансова діяльність держави», яким охоплюється також фінансова діяльність органів місцевого самоврядування.

Висновок. Поняття «публічна фінансова діяльність» лише нещодавно було запроваджено у фінансово-правовий обіг, хоча в підручниках та навчальних посібниках і надалі переважно використовується застаріле для фінансово-правової науки поняття. Певні зміни відбулися щодо використання терміна «публічний» у визначенні поняття «фінансова діяльність держави та органів місцевого самоврядування». Ключовим моментом у визначенні публічної фінансової діяльності є публічний інтерес. Нині публічна фінансова діяльність відображає зв'язок держави, економіки, публічних фінансових інтересів та потреб.

На нашу думку, поняття «публічна фінансова діяльність» – це заснована на правових нормах сукупність послідовних операцій з планомірного створення публічних грошових фондів, їх розподілу, перерозподілу, використання, а також постійного контролю в цій сфері.

References

1. Ashmarina, E.M. (2004). *Finansovaja dejatel'nost' sovremennogo gosudarstva Gosudarstvo i pravo*, 3, 87-88.
2. Getmanec', O.P. (2008). *Finansove pravo*. Kharkiv: Espada.
3. Gorbunova, O.N. (2003). *Finansovoe pravo i finansovyj monitoring v sovremennoj Rossii*. Moskva: OOO «Profobrazovanie».
4. Grachev, E.JU., Toltopjatenko, G.P. (2007). *Finansovoe pravo*. Moskva: TK Velbi, Izd-vo Prospekt.
5. Gracheva, E.JU. (2000). *Finansovoe pravo*. Moskva: Jurisprudencija.
6. Gubers'ka, N.L. (2007). *Finansove pravo: metodichni rekomendacii, normativno-pravovi akti, bibliografija*. Zagal'na chastina. Kiiiv: Znannja.
7. Karaseva, M.V. (2002). *Finansovoe pravo Rossijskoj Federacii*. Moskva: Jurist".

¹ Шолкова, Т.Б. (2011). *Правові основи публічних фондів органів місцевого самоврядування*: дис. ... канд. юрид. наук. Ірпінь, 184.

² Орлюк, О.П. (2010). *Фінансове право. Академічний курс*. Київ: Юрінком Інтер, 46.

8. Khimicheva, N.I. (1999). *Finansovoe pravo*. Moskva: Jurist".
9. Khudjakov, A.I. (2002). *Finansovoe pravo Respubliki Kazakhstan. Obshchaja chast'*. Almaty: TOO «Izdatel'stvo «Norma-K».
10. Krokhnina, JU.A. (2004). *Finansovoe pravo Rossii*. Moskva: Izdatel'stvo «Norma».
11. Kudrjashova, E.V. (2011). *Princip planovosti finansovoj dejatel'nosti gosudarstva (pravovye aspekty)*. Moskva: Finansovyy universitet.
12. Lisicyn, D.A. (2004). *Finansovaja dejatel'nost' gosudarstva: sodержanie, metody osushchestvlenija*: dis. ... kand. jurid. nauk. Cheljabinsk.
13. Melikhova, L.V. (2001). *Finansovoe pravo*. Moskva: Izdatel'sko-knigotorgovyy centr «Marketing».
14. Muzika-Stefanchuk, O.A. (2007). *Finansove pravo*. Kiiiv: Atika.
15. Nagrebel'nij, V.P. (2004). *Finansove pravo Ukraїni. Zagal'na chastina*. Sumi: VTD «Universitets'ka kniga».
16. Orljuk, O.P. (2010). *Finansove pravo. Akademichnij kurs*. Kiiiv: Jurinkom Inter.
17. Pashencev, D.A. (2005). *Pravovoe regulirovanie finansovoj dejatel'nosti v Rossijskoj imperii (vtoraja polovina XIX – nachalo XX veka)*: dis. ... dokt. jurid. nauk. Moskva.
18. Pilepenko, A.A. (2007). *Finansovaja dejatel'nost' gosudarstva: nauchno-modifikacionnye aspekty poznaniya. Universitets'ki naukovі zapiski*, 2 (22), 303-304.
19. Sholkova, T.B. (2011). *Pravovi osnovi publichnikh fondiv organiv miscevoogo samovrjaduvannja*: dis. ... kand. jurid. nauk. Irpin'.
20. Sokolova, EH.D. (2011). *Finansy, finansovaja sistema i finansovaja dejatel'nost': teoretiko-pravovoj analiz. Ocherki finansovo-pravovoj nauki sovremennosti*. Moskva – Khar'kov: Pravo.
21. Zapol'skij, S.V. (2011). *Finansovoe pravo*. Moskva: Juridicheskaja firma «Kontrakt»; Volters Kluver.